

POLIPTIH IZ KRUGA SLIKARA DUJMA VUŠKOVIĆA

Ksenija Cicarelli

U crkvisi Gospe kraj mora na Čiovu nalazi se gotički poliptih, tempera na drvu vel. 147x126 cm. Razdijeljen je u pet polja. U srednjem, širem polju, pod arkadom polukružna luka, na gotičkom prijestolju sjedi Madona i doji dijete. Odjevena je u ljubičasto-crvenu haljinu. Plavi plašt sa zelenom postavom, ukrašen cvjetnim, nekoć zlatnim ukrasima prebačen joj je preko glave i ramena. Rub plašta izvija se u izduljenim naborima preko lijeve ruke i koljena. U krilu drži dijete u dugoj ljubičastosmeđoj haljini ispod koje proviruje desna noga u papučici.

Punačno lice Madone ukrasuju oči bademasta oblika s naglašenim kopcima, tanke visoko uzdignute obrve i jedva valovita plava kosa pod bijelim prozirnim velom. Aureole su im zlatne, obrubljene tankim tamnim rubom. Na Madoninoj aureoli vidljivi su ukrasi utisnutih kružića, tačkica i cvjetova koji oblikuju koncentrične krugova.

Sivkasta boja prijestolja vidljivo odskače sa crvene pozadine poliptiha. Ono završava trokutnim profiliranim zabatom iskićenim ukrasom i gotičkim lišćem. Ostali dio naslona ukrašen je nizom gotičkih arkadica i pokrajnim pilonima sa šiljastim gotičkim piramidama na vrhu. Donji dio prijestolja je crvene boje s istaknutim rubom.

S obje su strane svetački likovi pod gotičkim arkadicama odjeljeni svinutim stupićima s kapitelima. U trokutnim poljima među arkadicama je stilizirani gotički biljni ukras zlatne i plave boje, a u sredini četverolatični crveni cvijet. Arkadice s nutarnje strane imaju niz sitnih lukova. Svi tordirani stupići su novijeg vremena.

Na lijevoj je strani biskup blaženi Ivan Trogirski i sv. Magdalena, a na desnoj sv. Lovre od čijeg se lika sačuvao samo donji rub haljine i rešetaka na kojoj je bio mučen, te lik mučenice sv. Katarine.

25. Preslikani poliptih D. Vuškovića (?) iz crkve Gospe kraj mora na Ciovu (prije čišćenja)

Sv. Ivan u biskupskom odijelu s mitrom na glavi desnom rukom blagoslivlje, a lijevom pridržava knjigu zelenih korica, dok mu je sa desne pastoral. Obje ruke su u bjelkastim rukavicama s resama na šiljastim završecima. Bijela alba ukrašena je pri dnu vijugastim zlatnim ukrasom na crvenoj pozadini i pada u ravnim naborima koji se pri dnu lome i svijaju nad crnom obućom. Svjetloljubičasta

kazula ukrašena je zelenim križem i viticom i nabire se preko svečeve desnice. Naborano staračko lice uokvireno je dugom sijedom kosom i bradom u pramenovima iz kojih proviruje uho. Svjetle oči s izrazito naglašenim obrvama obrubljene su trepavicama. Aureola mu je zlatna s ucrtanim kružnicama, tačkama i visećim arkadicama. Pozadina je crvena s okersmeđim podom. Iznad biskupove glave, slovima gotice bijele boje zapisano je ime + IOHES + T +

Vitka figura sv. Magdalene spuštene valovite kose žute boje odjevena je u haljinu žarko crvene boje pridržanu pod prsima. Upravni nabori lome se i svijaju na zelenom podu. Preko ramena prebačen joj je ljubičasti plašt sa žutooker postavom koji se na njenom desnom boku svija u trokutaste vješto oblikovane nabore. Desnom rukom širokog dlana drži palmin list, a u lijevoj posudu kruškolikog gotičkog oblika.

Mladoliko, punačno lice svetece ima sitna usta, istančane smeđe visoko uzdignute obrve i svjetle oči. Zlatna aureola jednaka je biskupovoj. Ime joj je označeno iznad aureole goticom +MADALIA+

Sv. Katarina prikazana je gotičkom krunom na glavi i mučeničkim kotačem zlatne boje među rukama. Žutooker haljina nijansirana osjenjenim naborima od prsiju do dolje, nabire se na zelenom podu u karakteristične gotičke nabore otkrivajući postavu karmin boje. Svjetlo ljubičasti plašt prebačen preko ramena svetece i pridržan njenom lijevom rukom, valovito se spušta tvoreći trokutaste nabore na njenom lijevom boku i otkriva plavozelenu postavu plašta. Lice svetece ima karakteristično visoko nadvite obrve nad svijetlim očima s naglašenim rubovima kapka. Malena usta su ispučena i svjetlo crvena. Žuti svinuti pramenovi uljepšavaju i uokviruju njeno lice. Pozadina je crvena sa svjetlozelenim maslinastim podom. Iznad aureole s kružićima i tačkama su goticom slova S + CHATEINA +

Sv. Lovrijenac, zaštitnik Trogira, nažalost, je potpuno uništen. Sačuvani su samo donji dijelovi svinutih nabora svečane bijelosiive haljine, crne cipele i rešetka pod nogama.

Na vrhu poliptiha u trokutastim završecima prizori su Navještenja sa strana, a u sredini Imago pietatis. Madona Navještenja prikazana je do pojasa s prekrštenim rukama na prsima. Tamnomaslinasti zeleni plašt prebačen preko glave zakopčan joj je pod vratom tvoreći nabrani ovratnik. Haljina je tamno ljubičaste boje. Obrada inkarnata, obrva, ustiju ista je kao i kod ostalih svetačkih likova ovog poliptiha. Aureola je zlatna oivičena zlatnom linijom i ukrašena utisnutim tačkama i kružnicama. Pozadina je crvena.

26. D. Vušković (?), Poliptih iz crkve Gospe kraj mora nakon čišćenja

Krilati anđeo Navještenja u zelenoj haljini sa zlatom ornamentiranim ovratnikom prikazan je u profilu. Desnom rukom blagoslivlja a u pozadini je liljan. Žuti pramenovi kose spuštaju se do vrata. Aureola je zlatna oivičena tamnom linijom i ukrašena utisnutim tačkama, kružićima i nizom arkadica.

Imago pietatis prikazuje Krista s prekrizanim i probodenim rukama nad sarkofagom maslinastozelenkastog ruba. Iza njega je drvo križa sa dva čavla crne boje. Lice i aureola Krista su više oštećeni, a tijelo manje, ali je vidljiva modelacija njegove muskulature. Sa desne strane grudiju i sa lijeve ruke curi krv.

Pozadina svih likova je izrazito crvene boje koja se u donjem dijelu uspravnih likova mijenja u zelenu, svjetlo smeđu i modru. Kod ženskih likova je očita ista modelacija lica koja su karakteristična po zaobljenosti površina, tanko visoko podignutim obrvama, istaknutim očnim kopcima te malim ispupčenim i crveno istaknutim usnicama. Mjestimično su rubovi haljina svetačkih likova oivičeni tamnom crtom. Aureole im imaju iste ukrasne motive s kružićima, a neke i nizom visećih lukova.

Podnožje poliptiha razdijeljeno je u pet uokvirenih polja tamno crvene pozadine sa stiliziranim cvjetnim ukrasima, koja širinom odgovaraju poljima sa likovima svetaca. Nad najširim srednjim poljem je natpis, koji dr Ivan Ostojić čita

OMNES MORTALES .S(O)LAM .SPERATE SALVTEM EX
HOMINE . ATQ(E) DEO GREMIVM . QVEAM CONTINET .MVD

(Svi smrtnici nadajte se jednome spasenju od čovjeka i Boga kojega drži Blažena Djevica Marija)

Poliptih nije posebno objavljen, a do danas mu se nije našlo spomena ni u arhivskim dokumentima. Međutim Lj. Karaman ga spominje i svrstava među djela dalmatinskih primitivaca XV stoljeća.¹⁾ U to vrijeme 1926. godine je velikim dijelom preslikan i oštećen vješanjem votivnih darova, a lik sv. Lovrijenca potpuno uništen. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu u svojoj restauratorskoj radionici preuzeo je njegov popravak te izveo njegovu konzervaciju.²⁾ Tom prilikom došla je do jačeg izražaja umjetnička vrijednost poliptiha.

¹⁾ Lj. Karaman, Umjetnost u Dalmaciji XV i XVI vijek. Zagreb 1933, str. 155 i 157.

²⁾ U prvoj fazi rada izvršena je konzervacija poliptika razrijeđenom voštanom smjesom. Očišćen je potamnjeni lak i premazi boje. Postavljena je nova grund podloga na oštećenim dijelovima poliptiha. Retuširani su i rekonstruirani oštećeni dijelovi originalne boje, a zatim cijeli poliptih osvježen damar lakom. Na prednjoj strani poliptiha rekonstruirani su dijelovi drvenog gotičkog izrezbarenog ornamenta (tordirani stupići sa kapitelima). Na stražnjoj strani izvršena je drvena rebrasta parketaža. Zbog povezanosti i čvrstine poliptiha, koji se sastoji od osam oslikanih dijelova i drvenog izrezbarenog ukrasnog dijela cijeli poliptih postavljen je u novi aluminijski okvir L profila. Radove na poliptihu izvršili su restauratori Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu Filip Dobrošević, Slavko Alač i Spiro Katić.

27. D. Vušković (?), *Gospa sa sinom*, detalj poliptiha iz crkve Gospe kraj mora

U usporedbi s dosada poznatim i objelodanjenim radovima naših domaćih majstora XV st. u Dalmaciji ovaj poliptih blizak je načinu slikanja majstora Dujma Vuškovića, čije su fresko slikarije otkrivene 1959. godine na svodu gotičkog ciborija sv. Duje Bonina iz Milana u splitskoj stolnoj crkvi. Te Dujmove fresko

slikarije koje su potvrđene dokumentom iz godine 1453. sa sačuvanim likovima evanđelista Luke i Ivana, crtežom evanđeliste Mateja te muškim aktom detaljno je analizirao i objelodanio D. Domančić prikazavši slikara Dujma Vuškovića kao vrsnog majstora kojemu treba posvetiti dužnu pažnju u razvoju dalmatinske umjetnosti toga vremena. Upoznavši njegovu slikarsku vještinu, Domančić ga dovodi u vezu s poznatim i raskošnim poliptihom u sakristiji franjevačkog samostana u Zadru, nekad na Ugljanu, te nakon stilske analize i arhivskog podatka o ugovoru sklopljenom između franjevac a i slikara Dujma Vuškovića 1453. godine za izradu i slikanje jednog poliptiha za njihovu crkvu u Zadru

28. D. Vušković (?), detalj sa poliptiha iz crkve Gospe kraj mora

29. D. Vušković (?), sv. Nikola i sv. Magdalena na poliptihu crkve Gospe kraj mora

— donosi prihvatljivu pretpostavku da bi Vušković bio i autor tog poliptiha.³⁾ Tu pretpostavku je prihvatio i pokrijepio Grgo Gamulin.⁴⁾

³⁾ D. Domančić, Freske Dujma Vuškovića u Splitu. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 11, Split, 1959, str. 41—58.

⁴⁾ G. Gamulin, Potvrda za Dujma Vuškovića, »Telegram«, 10. prosinca, 1956.

Premda se poliptih crkvice Gospe kraj mora doimlje kao skromnije i rustičnije djelo u uporedbi s napred spomenutim umjetninama, ali ipak ono otkriva u cjelini, likovima i pojednostima znatnu sličnost. Zajednička im je modelacija ženskih lica sa zaobljenim obrazima i visokim čelima te s istaknutom bradom. Posebno im je slično modeliranje očiju, čiji je otvor zacrtan tankom crtom zelenkaste šarenice s crnom tačkom zjenica s nabubrelim kapcima i visoko zasvedenom tankom obrvom koja uokviruje istaknuti dio očne šupljine. I male istaknute i izrazito crvene usnice imaju sličnosti. Sve je to izrazito u usporedbi sa ugljanskim poliptihom, ali i s likom sv. Mateja na donjem sloju splitskih fresaka.

Osobitu sličnost pokazuje izrazita fizionomija sv. Ivana biskupa trogirskog s likom sv. Nikole ugljanskog poliptiha. Sijeda kosa i brada u odijeljenim okomito poredanim pramenovima uokviruje na isti način i kod jednoga i kod drugoga njihova lica. Čela su im nabrana, oči svjetle, trepavice tanko iscrtane, podočnjaci naglašeni, a sijede obrve nemirno im strše. I kod jednoga i kod drugoga nabori haljina na isti se način svijaju pri dnu i otkrivaju gotičku zašiljenu obuću. Kod oba poliptiha uočljiva je sličnost svetaca s istaknutim ušima, a plave kose Magdalene, Madone i Marije Navještenja čiovskog poliptiha spuštaju se jedva malo naglašenom linijom iz karakteristično šiljastog trokuta sa sredine tjemena kao kod ugljanskog sv. Jakova. Uočljiva je sličnost haljina u načinu nabiranja koja su modelirana mijansiranjem iste boje stvarajući dojam lomljenih metalnih površina. Posebno im je zajedničko lomljena haljina pri dnu. I izbor boja na njima odaje zajedničke osobine.

Pored spomenutih sličnosti koje nisu slučajne, slikar čiovskog poliptiha ima oznaku koja je karakteristična upravo za njega, a to su ruke Madone, svetaca i svetica širokih dlanova i zadebljalih prstiju, što je naročito uočljivo kod Madone i Magdalene. Tu svoju crtu doduše ne prenosi konsekventno kod svih likova poliptiha budući da su ruke Marije Navještenja i Mrtvog Krista dulje i više produhovljene, ali ponovno s mesnatim zadebljanjima oko noktiju.

Kao što je danas poznato arhivski dokumenti prate ličnost splitskog slikara Dujma Vuškovića od 1429. do 1460. godine.⁵⁾ i otkrivaju njegove radove u Splitu, Šibeniku i Zadru, gdje sklapa ugovore i prima obaveze za oslikavanje svodova u fresko tehnici u Splitu, za izradu poliptiha, bojadisanje i dovršavanje već započelih u Zadru i Šibeniku i za izradu zastave bratovštine Nove crkve u Šibeniku. Dokumenti ga spominju 1455. godine u Trogiru, a 1456. u Dubrovniku. U tim dokumentima i pri tim radovima

⁵⁾ C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split, 1959, str. 97—100.
C. Fisković, *Umjetnost i umjetnički obrt XV—XVI stoljeća u Splitu*. Zbornik Marka Marulića 1450—1950, Zagreb, 1950, str. 144—145.

30. D. Vušković (?), sv. Katarina, detalj sa poliptiha crkve Gospe kraj mora na Čiovu

susreću se i njegovi suradnici slikari Ivan Pavlov, Ivan Petrov Milanac, Splićanin Antun Restinović i rezbar Antun Hmelić koji preuzimaju i samostalne radove. Pored suradnika dokumenti spominju i Dujmove pomoćnike koji su došli izučiti zanat ili se usavršiti kod tog vrsnog majstora, pa nije isključeno da je, s obzirom na srodnost spomenutih umjetnina upravo iz ove zrele umjetničke sredine i iz toga kruga proizišao i autor ovog našeg poliptiha.

POLYPTYQUE APPARTENANT AU CERCLE DU PEINTRE
DUJAM VUŠKović

Ksenija Cicarelli

L'Atelier de Restauration de l'Institut Régional pour la Sauvegarde des Monuments Historique à Split a récemment effectué le nettoyage, la conservation et la restauration du polyptyque gothique peint de l'église préromane appelée »de la Madone«, proche de la mer, à Čiovo, près de Trogir. Après quoi, les valeurs plastiques de cette oeuvre se sont pleinement exprimées, et l'auteur de l'article l'attribue à l'atelier dalmate de peinture, du XVe., appartenant au cercle du peintre de Split Dujam Vušković et, cela, après une analyse stylistique et une comparaison des personnages de ce polyptyque avec ceux de fresque de Dujam Vušković se trouvant dans la cathédrale de Split, et avec ceux du polyptyque de l'église franciscaine située dans la ville de Zadar, également attribué au peintre Vušković.